

Hyväksytty ILO:n työkongressissa 1.6.2005

Epävirallisesta taloudesta viralliseen talouteen siirtymistä koskeva suositus (nro 204)

Kansainvälisen työjärjestön työkongressi

on Genevessä 1. kesäkuuta 2015 järjestetyssä kansainvälisen työtoimiston hallintoneuvoston koolle kutsumassa 104. kokouksessaan

todennut, että laajalle levinnyt epävirallinen talous eri muodoissaan on merkittävä haaste työntekijöiden oikeuksille, kuten työelämän peruseriaatteille ja -oikeuksille sekä sosiaaliturvalle, inhimillisille työoloille ja -ehdoille, osallistavalle kehitykselle ja oikeusvaltion periaatteiden toteutumiselle, ja että sillä on haitallinen vaikutus kestävästä toimintaa harjoittavien yritysten kehitykseen, julkisiin tuloihin ja valtion toimintaan erityisesti talous-, sosiaali- ja ympäristöpolitiikan alalla sekä instituutioiden luotettavuuteen ja tasapuoliseen kilpailuun koti- ja kansainvälisillä markkinoilla ja

todennut, että useimmat ihmiset eivät omaehtoisesti hakeudu vaan pikemminkin ajautuvat epävirallisen talouden piiriin sen vuoksi, että virallinen tarjous ei pysty tarjoamaan mahdollisuuksia eikä muuta toimeentuloa ole saatavana, ja

palauttanut mieliin, että puutteet, jotka liittyvät työn ihmisarvoisuuteen – työntekijöiden oikeuksien epääminen, laadukkaiden työtilaisuuksien vähäisyys, riittämätön sosiaaliturva ja työmarkkinavuoropuhelun puuttuminen – esiintyvät räikeimpinä juuri epävirallisessa taloudessa, ja

todennut, että epävirallinen talous johtuu useista eri syistä, kuten hallinnollisista ja rakenteellisista tekijöistä, ja että siirtymistä epävirallisesta viralliseen talouteen voidaan vauhdittaa poliittisin keinoin työmarkkinavuoropuhelun avulla, ja

palauttanut mieliin Philadelphian julistuksen vuodelta 1944, Ihmisoikeuksien yleismaailmallisen julistuksen vuodelta 1948, Kansainvälisen työjärjestön julistuksen työelämän peruseriaateista ja -oikeuksista ja sen seurannan vuodelta 1998 sekä Kansainvälisen työjärjestön julistuksen sosiaalisesti oikeudenmukaisesta globalisaatiosta vuodelta 2008, ja

vahvistanut ILO:n kahdeksan perustavaa laatua olevan sopimuksen ja muiden liitteessä mainittujen asiaankuuluvien kansainvälisten työelämän normien sekä Yhdistyneiden kansakuntien asiakirjojen keskeisen merkityksen, ja

palauttanut mieliin kansainvälisen työkonferenssin 90. istunnossa (2002) vahvistaman päätöslauselman ja johtopäätökset ihmisarvoisesta työstä ja epävirallisesta sektorista sekä muut liitteessä mainitut asiaankuuluvat päätöslauselmat ja johtopäätökset, ja

painokkaasti todennut, että siirtyminen epävirallisesta taloudesta viralliseen talouteen on välttämätöntä osallistavan kehityksen toteuttamiseksi ja ihmisarvoisen työn tarjoamiseksi kaikille, ja

todennut, että jäsenvaltioiden on ryhdyttävä ripeisiin ja asianmukaisiin toimiin, jotka mahdollistavat työntekijöiden ja taloudellisten yksiköiden siirtymisen epävirallisesta taloudesta virallisen talouden piiriin, ja samalla huolehdittava nykyisten toimeentulolähteiden säilymisestä ja kehittämisestä siirtymäjaksen aikana, ja

todennut, että työnantaja- ja työntekijäjärjestöillä on tärkeä ja aktiivinen rooli niiden auttaessa siirtymistä epävirallisesta taloudesta viralliseen talouteen, ja

päätettyään hyväksyä epävirallisesta viralliseen talouteen siirtymistä koskevat tietyt ehdotukset istunnon asialistan viidentenä kohtana, ja

päätettyään, että nämä ehdotukset saavat suosituksen muodon;

hyväksyy tänään 1. kesäkuuta 2015 seuraavan suosituksen, josta käytetään nimitystä Suositus siirtymisestä epävirallisesta taloudesta viralliseen talouteen (2015).

I. Tavoitteet ja soveltamisala

1. Tässä suosituksessa annetaan ohjeita, miten jäsenvaltiot voivat

a) helpottaa työntekijöiden ja taloudellisten yksiköiden siirtymistä epävirallisesta taloudesta viralliseen talouteen ja samalla kunnioittaa työntekijöiden perusoikeuksia ja tarjota toimentulon turva sekä edellytykset elannon ja yrittäjyyden turvaamiseen;

b) edistää yritysten ja ihmisarvoisten työpaikkojen luomista, säilyttämistä ja pysyvyyttä virallisen talouden piirissä sekä talous- ja työllisyyspolitiikan, sosiaaliturvan ja muun yhteiskuntapolitiikan yhteensovittamista; ja

c) estää virallisen talouden työpaikkojen valuminen epävirallisen talouden piiriin.

2. Tässä suosituksessa termi ”epävirallinen talous”:

a) tarkoittaa kaikkea työntekijöiden ja taloudellisten yksiköiden harjoittamaa taloudellista toimintaa, jota viralliset järjestelyt eivät oikeudellisesti tai käytännössä koske tai koskevat vain puutteellisesti; ja

b) ei kata laitonta toimintaa, eikä erityisesti laittomien tai kiellettyjen palveluiden tarjoamista tai laittomien tavaroiden tuotantoa, myyntiä, hallintaa tai käyttöä, kuten esimerkiksi huumeiden

laitonta valmistusta ja kauppaa, tuliaseiden laitonta valmistusta ja kauppaa, ihmiskauppaa ja rahanpesua, siten kuin ne on määritelty kansainvälisissä sopimuksissa.

3. Tässä suosituksessa epävirallisen talouden piiriin kuuluvilla ”taloudellisilla yksiköillä” tarkoitetaan:

- a) yksiköitä, jotka käyttävät palkattuja työntekijöitä;
- b) omaan lukuunsa yksin tai perheenjäsenten avustuksella työskentelevien yksityishenkilöiden omistamia yksiköitä;
- c) osuuskuntia sekä yhteisötalouden ja yhteisvastuullisuuteen perustuvan talouden yksiköitä.

4. Tämä suositus koskee kaikkia epävirallisen talouden piiriin kuuluvia työntekijöitä ja taloudellisia yksiköitä – yritykset, yrittäjät ja kotitaloudet mukaan lukien – ja erityisesti:

a) niitä epävirallisen talouden toimijoita, jotka omistavat ja hallinnoivat taloudellisia yksiköitä, kuten esimerkiksi:

- i) omaan lukuunsa työskenteleviä;
- ii) työnantajia; ja
- iii) osuuskuntien sekä yhteisötalouden ja yhteisvastuullisuuteen perustuvan talouden yksiköiden jäseniä;

b) avustavia perheenjäseniä riippumatta siitä, työskentelevätkö he virallisen tai epävirallisen talouden piiriin kuuluvien taloudellisten yksiköiden palveluksessa;

c) työntekijöitä, joilla on epävirallinen työpaikka virallisen tai epävirallisen talouden piirissä toimivassa yrityksessä tai jotka työskentelevät tällaisen yrityksen hyväksi, muun muassa alihankinta- tai toimitusketjuun kuuluvien yritysten tai kotitalouksien palkkaamina työntekijöinä, rajoittumatta kuitenkaan näihin esimerkkeihin; ja

d) työntekijöitä, jotka tekevät työtä työsuhteissa, joita ei ole tunnustettu työsuhteiksi tai säännelty.

5. Epävirallista työntekoa voi esiintyä talouden kaikilla osa-alueilla sekä julkisella että yksityisellä sektorilla.

6. Edellä mainittujen kohtien 2–5 määräyksiä toteuttaessaan ja ottaen huomioon epävirallisen talouden vaihtelevat muodot eri jäsenvaltioissa, toimivaltaisen viranomaisen tulisi tunnistaa tässä suosituksessa tarkoitettun epävirallisen talouden luonne ja laajuus sekä sen suhde viralliseen talouteen. Tällöin toimivaltaisen viranomaisen tulisi hyödyntää kolmikantamekanismia täydessä yhteistyössä edustavimpien työnantaja- ja työntekijäjärjestöjen kanssa, joiden jäsenistöön kuuluu kunkin maan kansallisen käytännön mukaisesti epävirallisen talouden piirissä toimivien työntekijöiden ja taloudellisten yksiköiden jäsenyyteen perustuvien edustavien etujärjestöjen edustajia.

II. Pääperiaatteet

7. Suunnitellessaan johdonmukaista ja yhtenäistä strategiaa virallisen talouden piiriin siirtymisen helpottamiseksi jäsenvaltioiden tulisi ottaa huomioon:

- a) epävirallisen talouden piiriin kuuluvien työntekijöiden ja taloudellisten yksiköiden erilaiset piirteet, olosuhteet ja tarpeet sekä räätälöityjen ratkaisujen välttämättömyys puututtaessa erilaisiin tilanteisiin;
- b) maakohtaiset erityisolot, lainsäädäntö, politiikka, käytännöt ja painopistealueet viralliseen talouteen siirtymisen yhteydessä;
- c) mahdollisuus soveltaa useita erilaisia strategioita viralliseen talouteen siirtymisen helpottamiseksi;
- d) politiikan eri osa-alueiden yhdenmukaisuuden ja yhteensovittamisen tarve viralliseen talouteen siirtymisen helpottamiseksi;
- e) kaikkien epävirallisen talouden piirissä toimivien ihmisoikeuksien tehokas edistäminen ja turvaaminen;
- f) kaikkien mahdollisuus ihmisarvoiseen työhön kunnioittamalla työelämän peruseriaatteita ja -oikeuksia sekä oikeudellisesti että käytännössä;
- g) ajan tasalla olevat työelämän normit, jotka ohjaavat eri osa-alueilla harjoitettavaa politiikkaa (ks. liite);
- h) sukupuolten välisen tasa-arvon ja syrjimättömyyden edistäminen;
- i) tarve kiinnittää erityistä huomiota ryhmiin, jotka ovat eniten alttiina epävirallisessa taloudessa esiintyville ihmisarvoista työtä koskeville vakavimmille puutteille, kuten esimerkiksi naisiin, nuoriin, maahanmuuttajiin, vanhuksiin, alkuperäis- ja heimokansoihin, HIV-tartunnan kantajiin tai AIDSiin sairastuneisiin, vammaisiin henkilöihin, kotitaloustyöntekijöihin ja omavaraisviljelijöihin;
- j) epävirallisen talouden piiriin kuuluvien työntekijöiden ja taloudellisten yksiköiden yrittäjyyspotentiaalin, luovuuden, dynaamisuuden, osaamisen ja innovatiivisuuden varjeleminen ja kasvattaminen viralliseen talouteen siirtymisen yhteydessä;
- k) tasapainoisen lähestymistavan, joka sisältää sekä kannustimia että korjaavia toimia, välttämättömyys ja
- l) tarve estää ja saattaa rangaistavaksi tahallinen virallisen talouden välttely ja sen ulkopuolelle jättäytyminen, jonka tavoitteena on kiertää veroja ja sosiaali- ja työlainsäädäntöä ja määräyksiä.

III. Lainsäädännöllinen ja poliittinen toimintaympäristö

8. Jäsenvaltioiden tulisi arvioida ja analysoida asianmukaisesti epäviralliseen talouteen liittyviä kansallisen toimintaympäristön tekijöitä, piirteitä, syitä ja olosuhteita ja kerätä tietoa viralliseen talouteen siirtymistä helpottavien lakien, määräysten, ohjelmien ja muiden toimenpiteiden valmistelua ja toimeenpanoa varten.

9. Jäsenvaltioiden tulisi säätää, tarkistaa ja toimeenpanna kansallisia lakeja ja määräyksiä tai ryhtyä muihin toimiin, jotka kattavat kaikki eri työntekijäryhmät ja taloudelliset yksiköt ja takaavat näille riittävän turvan.

10. Jäsenvaltioiden tulisi huolehtia siitä, että viralliseen talouteen siirtymistä helpottava yhtenäinen ohjelmakokonaisuus sisällytetään kansallisiin kehitysstrategioihin tai -suunnitelmiin sekä köyhyiden lieventämiseen tähtääviin strategioihin ja budjetteihin ottaen tarvittavin osin huomioon hallinnon eri tasojen roolit.

11. Ohjelmakokonaisuudessa tulisi keskittyä:

- a) kestävään kehitykseen, köyhyiden poistamiseen ja osallistavaan kasvuun tähtäävien ohjelmien edistämiseen ja ihmisarvoisten työpaikkojen luomiseen viralliseen talouteen;
- b) tarkoituksenmukaisen lainsäädännön ja sääntelykehyksen kehittämiseen;
- c) suotuisan liiketoiminta- ja investointiympäristön edistämiseen;
- d) työelämän perusperiaatteiden ja -oikeuksien kunnioittamiseen, edistämiseen ja noudattamiseen;
- e) työntekijöiden ja työnantajien järjestäytymiseen ja edustukseen työmarkkinavuoropuhelun edistämiseksi;
- f) tasa-arvon edistämiseen ja kaiken syrjinnän ja väkivallan lopettamiseen työpaikoilla sukupuoleen perustuva väkivalta mukaan lukien;
- g) yrittäjyyden, mikro-, pienten ja keskisuurten yritysten ja muiden liiketoimintamallien, kuten osuuskuntien sekä yhteisötalouden ja yhteisvastuullisuuden perustuvan talouden yksiköiden edistämiseen;
- h) pääsyyn koulutukseen, elinikäiseen oppimiseen ja osaamisen kehittämiseen;
- i) rahoituspalveluiden saatavuuteen, mukaan lukien lainsäädännön kehikko, jolla edistetään osallistavaa rahoitussektoria;
- j) liiketoimintapalveluihin saatavuuteen;
- k) markkinoille pääsyyn;
- l) infrastruktuurin luomiseen ja teknologian saatavuuteen;
- m) alakohtaisten ohjelmien edistämiseen;

n) sosiaaliturvan vähimmäistason perustamiseen sinne, missä sitä ei ole olemassa ja sosiaaliturvan kattavuuden laajentamiseen;

o) maa- ja kaupunkiseutujen paikallisen kehittämisen strategioiden edistämiseen, mukaan lukien julkisten tilojen ja julkisten luonnonvarojen säänneltyyn käyttöön vähimmäistoimeentulon varmistamiseksi;

p) tehokkaiisiin työturvallisuus- ja työterveysohjelmiin;

q) tehokkaiisiin ja vaikuttaviin työsuojelutarkastuksiin;

r) toimeentuloturvaan tarkoituksenmukainen vähimmäispalkkapolitiikka mukaan lukien;

s) oikeusturvan tehokkaaseen saatavuuteen; ja

t) kansainvälisen yhteistyön mekanismeihin.

12. Ohjelmakokonaisuutta laatiessaan ja toimeenpannessaan jäsenvaltioiden olisi sovittava yhteen hallinnon eri tasojen ja asiaankuuluvien elinten ja viranomaisten – kuten veroviranomaisten, sosiaaliturvalaitosten, työsuojelutarkastuksesta vastaavien viranomaisten, tullin, maahanmuuttovirastojen ja työvoimapalvelujen – toimia kansallisten olosuhteiden mukaisesti.

13. Jäsenvaltioiden olisi tunnustettava viralliseen talouteen siirtymisen yhteydessä työntekijöiden ja taloudellisten yksiköiden toimeentulon turvaamisen tärkeys tarjoamalla näille työntekijöille ja taloudellisille yksiköille mahdollisuus saada tunnustus omaisuudelleen sekä keinot omistus- ja maankäyttöoikeuksien muodolliseen vahvistamiseen.

IV. Työllisyyspolitiikka

14. Pyrkiessään edistämään laadukkaiden työpaikkojen syntymisen tavoitetta jäsenvaltioiden tulisi valmistella ja toteuttaa kansallistan työllisyyspolitiikkaa vuoden 1964 työllisyyspolitiikkaa koskevan yleissopimuksen (nro 122) mukaisesti ja määrittää kansallisen kehitys- ja kasvustrategian tai -suunnitelman keskeiseksi tavoitteeksi ihmisarvoiseen, tuottavaan ja vapaaehtoisesti valittuun työhön perustuva täystyöllisyys.

15. Jäsenvaltioiden tulisi edistää sellaisen kattavan, kolmikantaneuvotteluihin perustuvan työllisyysohjelman toteuttamista, johon voi kuulua seuraavia elementtejä:

a) työllisyyttä edistävät talouspoliittiset toimet, jotka lisäävät kokonaiskysyntää, tuottavia investointeja ja edistävät rakennemuutosta, tukevat kestäviä yrityksiä, tukevat liike-elämän luottamusta ja puuttuvat epätasa-arvoon;

b) kauppa-, teollisuus-, vero-, alakohtaiset ja infrastruktuuripoliittiset toimet, jotka edistävät työllisyyttä, parantavat tuottavuutta ja helpottavat rakennemuutosprosesseja;

- c) yrityspoliittiset toimet, jotka tukevat kestäväää liiketoimintaa harjoittavia yrityksiä ja erityisesti parantavat liiketoimintaedellytyksiä ottaen huomioon kansainvälisen työkonferenssin 96. istunnossaan (2007) hyväksymän päätöslauselman ja johtopäätökset koskien kestävään yritystoiminnan edistämistä, mukaan lukien mikro-, pien- ja keskisuurille yrityksille suunnattu tuki ja yrittäjyyden edistäminen sekä virallisen talouteen siirtymistä ja reilua kilpailua edistävät huolellisesti valmistellut, läpinäkyvät ja tehokkaasti yleiseen tietoisuuteen saatetut säädökset;
- d) työmarkkinapoliittiset toimet ja instituutiot, jotka auttavat pientuloisia kotitalouksia nousemaan köyhyydestä ja työllistymään vapaasti valittuun työhön, kuten esimerkiksi tarkoituksenmukainen palkkapolitiikka, mukaan lukien vähimmäispalkka, sosiaaliturvaohjelmat, mukaan lukien tulonsiirrot, julkisen työllistämishjelmat ja työllisyystakuut sekä työvoimapalvelujen tehostettu ulottaminen ja saattaminen epävirallisen talouden piirissä toimivien käyttöön;
- e) työperäinen maahanmuuttopolitiikka, jossa otetaan huomioon työmarkkinoiden tarpeet ja tuetaan ihmisarvoista työtä ja siirtotyöläisten oikeuksia;
- f) koulutukseen ja osaamisen kehittämiseen liittyvät toimet, joilla tuetaan elinikäistä oppimista, vastataan työmarkkinoiden muuttuviin tarpeisiin ja uusiin teknologioihin ja tunnustetaan aiempi, esimerkiksi epävirallisen oppisopimuskoulutuksen myötä saavutettu osaaminen ja laajennetaan siten mahdollisuuksia työllistymiseen virallisen talouden piirissä;
- g) kattavat aktivointitoimet, joilla helpotetaan etenkin vähäosaisten nuorten siirtymistä koulusta työelämään, kuten nuorisotakuuohjelmat, jotka tarjoavat koulutusmahdollisuuksia ja jatkumahdollisuuksia tuottavaan työhön;
- h) työttömien ja työvoiman ulkopuolella olevan väestön, erityisesti pitkäaikaistyöttömien, naisten ja muiden heikossa asemassa olevien ryhmien työllistymistä edistävä toimet; ja
- i) tarkoituksenmukaiset, yleisesti käytettävissä olevat ja ajanmukaiset työmarkkinoiden tietojärjestelmät.

V. Oikeudet ja sosiaaliturva

16. Jäsenvaltioiden tulisi ryhtyä toimiin, joilla varmistetaan ihmisarvoinen työ, noudatetaan, edistetään ja toteutetaan epävirallisen talouden piirissä työskentelevien osalta työelämän peruseriaatteita ja -oikeuksia, kuten:

- a) yhdistymisvapautta ja kollektiivisen neuvotteluoikeuden tehokasta tunnustamista;
- b) pakkotyön ja pakollisen työn lopettamista sen kaikissa muodoissa;
- c) lapsityön tehokasta lopettamista; ja

d) syrjinnän lopettamista työelämässä ja ammattia harjoitettaessa.

17. Jäsenvaltioiden tulisi:

a) ryhtyä välittömiin toimiin puuttuakseen epäviralliselle taloudelle usein tyypillisiin vaarallisiin ja terveydelle haitallisiin työoloihin; ja

b) kehittää ja ulottaa työsuojelutoimet koskemaan myös epävirallisessa taloudessa toimivia työnantajia ja työntekijöitä.

18. Viralliseen talouteen siirtymisen puitteissa jäsenvaltioiden tulisi vähitellen lainsäädännössä ja käytännön toimin ulottaa sosiaaliturva, äitiyden suojelu, ihmisarvoiset työolot ja ehdot ja vähimmäispalkka koskemaan kaikkia epävirallisen talouden piirissä työskenteleviä tavalla, jossa otetaan huomioon työntekijöiden tarpeet ja muut asiaan vaikuttavat seikat, kuten esimerkiksi elinkustannukset ja maan yleinen palkkataso.

19. Rakentaessaan ja pitäessään yllä sosiaaliturvan vähimmäistasoa sosiaaliturvajärjestelmän puitteissa ja helpottaessaan siirtymistä viralliseen talouteen jäsenvaltioiden tulisi kiinnittää erityistä huomiota epävirallisen talouden piirissä toimiviin henkilöihin ja heidän perheisiinsä.

20. Viralliseen talouteen siirtymisen yhteydessä jäsenvaltioiden tulisi asteittain ulottaa sosiaalivakuutus koskemaan myös epävirallisen talouden piirissä toimivat henkilöt ja tarvittaessa tarkistettava hallinnollisia käytäntöjään, etuuksia ja sosiaaliturvamaksuja huomioon ottaen näiden henkilöiden mahdollisuus osallistua sosiaaliturvan rahoitukseen.

21. Jäsenvaltioiden tulisi rohkaista edullisen ja laadukkaiden lastenhoidon ja muiden hoivapalveluiden järjestämistä ja saatavuutta ja siten edistää sukupuolten tasa-arvoa yrittäjätoiminnassa ja työllistymisessä ja mahdollistaa siirtyminen viralliseen talouteen.

VI. Kannustimet, noudattaminen ja toimeenpano

22. Jäsenvaltioiden olisi puututtava veronkiertoon ja sosiaaliturvamaksujen laiminlyönteihin, työläinsäädännön ja -määräysten noudattamatta jättämiseen ryhtymällä tarvittaviin toimiin, joihin kuuluvat erilaiset ennalta ehkäisevät toimet, lain toimeenpano ja tehokkaat rangaistukset. Mahdollisten kannustimien edellytyksenä olisi tehokas ja ripeä siirtyminen epävirallisesta taloudesta viralliseen talouteen.

23. Jäsenvaltioiden tulisi tarvittaessa purkaa epävirallisesta viralliseen talouteen siirtymisen esteitä, ryhtyä korruption vastaisiin toimiin ja pyrkiä hyvään hallintotapaan.

24. Jäsenvaltioiden tulisi kehittää kannustimia, jotka edistävät tehokasta siirtymistä viralliseen talouteen, ja korostaa tällaisen siirtymisen etuja tarjoamalla esimerkiksi entistä paremmat

mahdollisuudet hyödyntää liiketoimintapalveluja, rahoitusta, infrastruktuuria, markkinoita, teknologiaa, koulutusta ja osaamisen kehittämisohjelmia sekä omistusoikeuksia.

25. Mikro- ja pienyritysten virallistamisen osalta jäsenvaltioiden tulisi:

- a) ryhtyä yritystoiminnan aloittamista helpottaviin uudistuksiin alentamalla rekisteröintikustannuksia ja käsittelyaikoja ja tarjoamalla entistä paremmat mahdollisuudet hyödyntää palveluja esimerkiksi tieto- ja viestintäteknologian avulla;
- b) alentaa määräysten noudattamisesta aiheutuvia kustannuksia yksinkertaistamalla verotuksen ja sosiaaliturvamaksujen määräytymisperusteita ja maksumenettelyjä;
- c) edistää mahdollisuuksia osallistua julkisiin hankintoihin maan lakien mukaisesti myös työläinsäädännön keinoin esimerkiksi sopeuttamalla hankintamenettelyjä ja määriä, tarjoamalla julkista kilpailutusta koskevaa koulutusta ja neuvontaa ja varaamalla kiintiöitä näille taloudellisille yksiköille;
- d) parantaa mahdollisuuksia hyödyntää osallisuutta lisääviä rahoituspalveluja, kuten näiden taloudellisten yksiköiden koon ja tarpeiden mukaan räätälöityjä luottojen ja pääoman saatavuutta, maksu- ja vakuutuspalveluja sekä säästö- ja takausohjelmia;
- e) parantaa mahdollisuuksia hyödyntää yrittäjäkoulutusta, osaamisen kehittämistä ja kohderyhmän mukaan suunniteltuja liiketoiminnan kehittämispalveluja;
- f) parantaa pääsyä sosiaaliturvan piiriin.

26. Jäsenvaltioiden tulisi toteuttaa asianmukaiset järjestelyt tai tarkistaa nykyisiä järjestelyjä, joilla lakien ja asetusten noudattaminen varmistetaan esimerkiksi huolehtimalla siitä, että kaikki työsuhteet tunnustetaan ja niihin liittyviä oikeuksia noudatetaan viralliseen talouteen siirtymisen helpottamiseksi.

27. Jäsenvaltioissa tulisi olla käytössä riittävä ja asianmukainen työsuojelutarkastusjärjestelmä ja työsuojelutarkastukset tulisi ulottaa kaikkiin epävirallisen talouden työpaikkoihin työntekijöiden suojelemiseksi ja tarjota neuvontaa toimeenpanosta vastaaville viranomaisille muun muassa siitä, miten epävirallisen talouden työehtoihin ja -oloihin tulee puuttua.

28. Jäsenvaltioiden olisi ryhdyttävä toimiin, joilla varmistetaan tehokas tiedotus, avustaminen lakien ja asetusten noudattamiseksi ja eri toimijoiden valmiuksien kehittäminen.

29. Jäsenvaltioiden tulisi luoda tehokkaat ja kaikkien käytettävissä olevat valitus- ja muutoksenhakumenettelyt.

30. Jäsenvaltioiden tulisi huolehtia ennalta ehkäisevistä ja asianmukaisista korjaavista toimenpiteistä, joilla helpotetaan siirtymistä viralliseen talouteen ja varmistaa, että kansallisen lainsäädännön mukaiset hallinnolliset, siviili- tai rikosoikeudelliset seuraamukset määräysten laiminlyönnistä ovat riittävät ja että ne pannaan tehokkaasti täytäntöön.

VII. Yhdistymisvapaus, työmarkkinavuoropuhelu ja työnantaja- ja työntekijäjärjestöjen rooli

31. Jäsenvaltioiden tulisi huolehtia siitä, että epävirallisen talouden piirissä toimivilla on yhdistymisvapaus ja oikeus neuvotella kollektiivisesti työehdoista sekä oikeus perustaa vapaasti sekä liittyä järjestöjen sääntöjen mukaisesti järjestöihin, liittoihin ja keskusjärjestöihin.

32. Jäsenvaltioiden tulisi luoda työnantajille ja työntekijöille suotuisa ympäristö, jossa ne voivat harjoittaa yhdistymisvapauttaan ja kollektiivista neuvotteluoikeuttaan ja osallistua työmarkkinavuoropuheluun viralliseen talouteen siirtymisen yhteydessä.

33. Työnantaja- ja työntekijäjärjestöjen tulisi tarvittaessa ulottaa jäseneksi liittymismahdollisuuden ja järjestöpalvelunsa myös epävirallisen talouden piirissä toimiville työntekijöille ja taloudellisille yksiköille.

34. Valmistellessaan, toteuttaessaan ja arvioidessaan epäviralliseen talouteen sekä talouden virallistamiseen liittyviä toimintaohjelmiaan jäsenvaltioiden tulisi kuulla edustavimpia työnantaja- ja työntekijäjärjestöjä, joiden jäsenistöön kunkin maan kansallisen käytännön mukaisesti tulisi kuulua epävirallisen talouden piirissä toimivien työntekijöiden ja taloudellisten yksiköiden edustavien jäsenyyteen perustuvien etujärjestöjen edustajia, ja edistää tällaisten järjestöjen aktiivista osallistumista.

35. Jäsenvaltiot ja työnantaja- ja työntekijäjärjestöt voivat myös pyytää Kansainvälisen työtoimiston apua vahvistaakseen edustavien työnantaja- ja työntekijäjärjestöjen valmiuksia sekä epävirallisen talouden piirissä mahdollisesti toimivien edustuksellisten järjestöjen valmiuksia auttaa epävirallisen talouden piirissä toimivia työntekijöitä ja taloudellisia yksiköitä niiden pyrkiessä siirtymään viralliseen talouteen.

VIII. Tietojen keruu ja seuranta

36. Jäsenvaltioiden tulisi työnantaja- ja työntekijäjärjestöjä kuullen säännöllisesti

a) tarvittaessa ja mahdollisuuksien mukaan kerätä, analysoida ja julkaista sukupuolen, iän, työpaikan ja muiden sosio-ekonomisten tekijöiden mukaan jaoteltuja tilastotietoja epävirallisen talouden koosta ja rakenteesta sekä esimerkiksi epävirallisen talouden piirissä toimivien taloudellisten yksiköiden ja työntekijöiden määrästä ja toimialoista; ja

b) seurata ja arvioida viralliseen talouteen siirtymisessä tapahtunutta edistystä.

37. Valmistellessaan tai tarkistaessaan tietojen, tilastojen ja mittareiden laadinnassa sovellettavia käsitteitä, määritelmiä ja menetelmiä jäsenvaltioiden tulisi ottaa huomioon Kansainvälisen työjärjestön asiaan liittyvä ohjeistus erityisesti siltä osin kuin se koskee työelämän tilastotieteilijöiden 17. kansainvälisen konferenssin vuonna 2003 vahvistamaa ja myöhemmin päivitettyä epävirallisen työllisyyden määritelmää.

IX. Toimeenpano

38. Jäsenvaltioiden tulisi toimeenpanna tämän suosituksen ehdotukset kuullen sellaisia edustavimpia työnantaja- ja työntekijäjärjestöjä, joiden jäsenistöön tulisi kunkin maan kansallisen käytännön mukaisesti kuulua epävirallisen talouden piirissä toimivien työntekijöiden ja taloudellisten yksiköiden jäsenyyteen perustuvien edustavien etujärjestöjen edustajia, käyttäen soveltuvin osin seuraavia keinoja:

- a) kansallinen lainsäädäntö ja sääntely;
- b) työehtosopimukset;
- c) periaate- ja toimintaohjelmat;
- d) valtion toimielinten ja muiden sidosryhmien toimien tehokas yhteensovitus;
- e) instituutioiden valmiuksien kehittäminen ja voimavarojen käyttöönotto; ja
- f) muut kansallisen lainsäädännön ja käytännön mukaiset toimet.

39. Jäsenvaltioiden tulisi säännöllisesti ja tarvittaessa arvioida periaate- ja toimintaohjelmien vaikuttavuutta viralliseen talouteen siirtymisen helpottamisen suhteen kuullen sellaisia edustavimpia työnantaja- ja työntekijäjärjestöjä, joiden jäsenistöön tulisi kunkin maan kansallisen käytännön mukaisesti kuulua epävirallisen talouden piirissä toimivien työntekijöiden ja taloudellisten yksiköiden jäsenyyteen perustuvien edustavien etujärjestöjen edustajia.

40. Määrittäessään, kehittäessään, toteuttaessaan ja tarkistaessaan säännöllisin välein viralliseen talouteen siirtymisen helpottamiseksi tarkoitettuja toimia jäsenvaltioiden tulisi ottaa huomioon liitteessä mainitut Kansainvälisen työjärjestön ja Yhdistyneiden kansakuntien asiakirjoissa annettu ohjeistus.

41. Mitään tässä suosituksessa sanottua ei tule tulkita niin, että se heikentäisi sitä suojaa, jota virallisen talouden piirissä toimivat tahot nauttivat Kansainvälisen työjärjestön muiden asiakirjojen nojalla.

42. Kansainvälisen työtoimiston hallintoneuvosto voi tehdä liitteeseen tarkistuksia. Hallintoneuvoston näin hyväksymä tarkistettu liite korvaa aiemman liitteen ja siitä tiedotetaan Kansainvälisen työjärjestön jäsenvaltioille.

Liite

Kansainvälisen työjärjestön ja Yhdistyneiden kansakuntien asiakirjat, jotka liittyvät viralliseen talouteen siirtymisen helpottamista

Kansainvälisen työjärjestön asiakirjat

Perustavaa laatua olevat yleissopimukset

- Pakollista työtä koskeva yleissopimus nro 29 (1930) ja pakollista työtä koskevaan yleissopimukseen liittyvä pöytäkirja (2014)
- Ammatillista järjestäytymisvapautta ja ammatillisen järjestäytymisoikeuden suojelua koskeva yleissopimus nro 87 (1948)
- Järjestäytymisoikeuden ja kollektiivisen neuvotteluoikeuden periaatteiden soveltamista koskeva yleissopimus nro 98 (1949)
- Samanarvoisesta työstä miehille ja naisille maksettavaa samaa palkkaa koskeva yleissopimus nro 100 (1951)
- Pakkotyön poistamista koskeva yleissopimus nro 105 (1957)
- Työmarkkinoilla ja ammatin harjoittamisen yhteydessä tapahtuvaa syrjintää koskeva yleissopimus nro 111 (1958)
- Työhön pääsemiseksi vaadittavaa vähimmäisikää koskeva yleissopimus nro 138: (1973)
- Lapsityön pahimpien muotojen kieltämisestä ja välittömiä toimia niiden poistamiseksi koskeva yleissopimus nro 182 (1999)

Hallinnointia koskevat yleissopimukset

- Ammattientarkastusta teollisuudessa ja kaupassa koskeva yleissopimus nro 81 (1947)
- Työllisyyspolitiikkaa koskeva yleissopimus nro 122 (1964)
- Maatalouden ammattientarkastusta koskeva yleissopimus nro 129 (1969)
- Kolmikantaneuvotteluja, joiden tarkoituksena on edistää työtä koskevien kansainvälisten normien noudattamista koskeva yleissopimus nro 144 (1976)

Muut asiakirjat

Järjestäytymisvapaus ja kollektiivinen neuvotteluoikeus ja työelämän suhteet

- Maaseudun työntekijäjärjestöjä ja niiden osuutta taloudellisessa ja sosiaalisessa kehityksessä koskeva yleissopimus nro 141 (1975)

— Kollektiivisen neuvottelumenettelyn edistämistä koskeva yleissopimus nro 154 (1981)

Yhtäläiset mahdollisuudet ja yhdenvertainen kohtelu

— Perhehuoltovelvollisuuksia omaavien mies- ja naistyöntekijöiden samanlaisia mahdollisuuksia ja yhdenvertaista kohtelua koskeva yleissopimus nro 156 (1981)

Työllisyyspolitiikka ja työllisyyden edistäminen

— Työllisyyspolitiikkaa koskeva suositus nro 122 (1964)

— Ammatillista kuntoutusta ja työllistämistä (vajaakuntoiset henkilöt) koskeva yleissopimus nro 159 (1983)

— Työllisyyspolitiikkaa (täydentäviä määräyksiä) koskeva suositus nro 169 (1984)

— Yksityisiä työnvälitystoimistoja koskeva yleissopimus nro 181 (1997)

— Yleisiä edellytyksiä pienten ja keskisuurten yritysten työpaikkojen luomisen edistämiseksi koskeva suositus nro 189 (1998)

— Osuustoiminnan edistämistä koskeva suositus nro 193 (2002)

— Työsuhteita koskeva suositus nro 198 (2006)

AmmatINVALINTAOHJAUS JA AMMATILLINEN KOULUTUS

— Ammatinvalinnanohjauksen ja ammattikoulutuksen osuutta kehitettäessä inhimillisiä voimavaroja koskeva yleissopimus nro 142 (1975)

— Suositus, joka koskee inhimillisten voimavarojen kehittämistä nro 195 (2004)

Palkkaus

— Työlausekkeita välikirjoissa, joissa julkinen viranomainen on sopimuspuolena koskeva yleissopimus nro 94 ja suositus nro 84 (1949)

— Vähimmäispalkkojen määräämistä koskeva yleissopimus nro 131 ja suositus nro 135 (1970)

TyöSUOJELU

— Työturvallisuutta ja -terveyttä sekä työympäristöä koskeva yleissopimus nro 155 (1981)

— Maatalousalan työturvallisuutta ja -terveyttä koskeva yleissopimus nro 184 ja suositus nro 192 (2001)

— Työturvallisuuden ja -terveyden edistämistä koskeva yleissopimus nro 187 (2006)

Sosiaaliturva

- Sosiaaliturvan vähimmäistasoa koskeva yleissopimus nro 102 (1952)
- Sosiaaliturvan vähimmäistasoa koskeva suositus nro 202 (2012)

Äitiyden suojelu

- Äitiyssuojelua koskeva yleissopimus nro 183 (2000)

Siirtotyöläiset

- Muuttavia työntekijöitä (muutettu) koskeva yleissopimus nro 97 (1949)
- Siirtolaisuuteen liittyviä väärinkäytöksiä sekä ulkomaalaisten työntekijöiden yhtäläisten mahdollisuuksien ja yhtäläisen kohtelun edistämistä (täydentävät määräykset) koskeva yleissopimus nro 143 (1975)

HIV ja AIDS

- HIV:tä ja AIDS:ia koskeva suositus nro 200 (2010)

Alkuperäiskansat ja -heimot

- Itsenäisten maiden alkuperäis- ja heimokansoja koskeva yleissopimus nro 169 (1989)

Yksittäiset työntekijäryhmät

- Kotityötä koskeva yleissopimus nro 177 (1996)
- Kotitaloustyöntekijöitä koskeva yleissopimus nro 189 ja suositus nro 201 (2011)

Kansainvälisen työkonferenssin päätöslauselmia

- Kansainvälisen työkonferenssin 96. istunnossaan hyväksymä päätöslauselma ja johtopäätökset kestävästä yritystoiminnan edistämisestä (2007)
- Kansainvälisen työkonferenssin 101. istunnossaan hyväksymä päätöslauselma ja johtopäätökset vakavasta nuorisotyöttömyydestä (2012)
- Kansainvälisen työkonferenssin 103. istunnossaan hyväksymä päätöslauselma ja johtopäätökset liittyen työttömyyttä koskevaan toiseen yleiskeskusteluun (2014)

Yhdistyneiden kansakuntien asiakirjat

- YK:n yleismaailmallinen ihmisoikeusjulistus (1948)

— Taloudellisia, sosiaalisia ja sivistyksellisiä oikeuksia koskeva kansainvälinen yleissopimus (1966)

— Kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskeva kansainvälinen yleissopimus (1966)

— Siirtotyöläisten ja heidän perheenjäsentensä oikeuksien suojaamista koskeva yleissopimus (1990)